

Gimnazija Kranj

GIMNAZIJA KRANJ

UPORABA KARAKTERIZACIJE V
ROMANIH *IN LJUBEZEN TUDI TER KOMU*
ZVONI ZA PRIKAZ RAZLIČNIH PLATI
VOJNE

SLOVENSKI JEZIK ALI KNJIŽEVNOST

RAZISKOVALNA NALOGA

Avtorica: Zara Karabegović

Mentorica: Bernarda Lenaršič

KRANJ, 2025

ZAHVALA

Predvsem se iskreno zahvaljujem svoji mentorici Bernardi Lenaršič za lektoriranje, konzultacije in vso podporo pri izdelavi raziskovalne naloge. Zahvalila bi se rada tudi svojim staršem, ki so mi z neomajno moralno podporo stali ob strani in tako z mentorico vred omogočili, da je bila raziskovalna naloga kljub oviram speljana od začetka do konca.

Kazalo vsebine

1. UVOD	5
2. TEORETIČNI DEL.....	6
2.1 Roman <i>In ljubezen tudi</i>	6
2.1.1 Strnjena obnova.....	6
2.2 Roman <i>Komu zvoní</i>	7
2.2.1 Strnjena obnova.....	7
2.3 Razlaga glavnih literarnih pojmov.....	8
2.3.1 Vojni roman	8
2.3.2 Karakterizacija.....	8
2.3.3 Tok zavesti.....	8
3. RAZISKOVALNI DEL	10
3.1 Metodologija	10
3.2 Primerjalna analiza in interpretacija.....	11
3.2.1 Karakterizacija s podajanjem toka zavesti glavnih likov.....	11
3.2.2 Karakterizacija iz odnosov s stranskimi liki.....	15
3.2.3 Karakterizacija z dejanji	16
3.2.4 Karakterizacija skozi zaključek romana	18
4. REZULTATI IN RAZPRAVA.....	20
5. ZAKLJUČEK	23
6. VIRI.....	24

POVZETEK

Raziskovalna naloga se osredotoča na analizo in interpretacijo vpliva karakterizacije na bralčevo doživetje različnih obrazov vojne v romanih *In ljubezen tudi* in *Komu zvoni*. Osnovni cilj raziskave je bil ugotoviti, kako avtor z uporabo različnih vrst karakterizacije pri bralcu doseže različno doživetje vojne s prikazom njenih različnih plati – kot brezizhodni vir trpljenja ali priložnost za junaštvo – ter različno doživetje junaštva pri dveh vojakih – Valentinu Gorjanu in Robertu Jordanu. Vprašanje junaštva je značilno za obe deli in zaradi razlik med njima zanimivo za primerjavo.

Naloga je bila izvedena najprej s povzetkom vsebine obeh romanov ter predstavitev ključnih literarnih pojmov, potrebnih za analizo in interpretacijo. Empirični del zajema karakterizacijo s podajanjem toka zavesti, karakterizacijo iz odnosov s stranskimi literarnimi liki, karakterizacijo z dejanji in karakterizacijo skozi konec zgodb glavnih literarnih likov.

Raziskovalna naloga je pripeljala do treh različnih ugotovitev. Prva je, da je z različnimi vrstami karakterizacije dosežen večplastni prikaz vojne in je omogočena nadaljnja interpretacija vpliva njenih plati na bralčevo razumevanje različne usode vojakov. Druga je, da kombinirana karakterizacija omogoči razumevanje, da sta usoda vojaka in njegov pristop k dolžnosti neposredno vezana na prikazano plat vojne. Zadnja je, da zaradi uporabe različnih vrst karakterizacije bralec vprašanje junaštva v obeh delih doživi in razume na različen način.

Ključne besede: Drago Jančar, Ernest Hemingway, *In ljubezen tudi*, *Komu zvoni*, karakterizacija, vojni roman, primerjalna literarna analiza

ABSTRACT

This research paper focuses on the analysis and interpretation of how characterization influences the reader's perception of the different faces of war in *In ljubezen tudi* and *Komu zvoni*. The main goal was to determine how the authors, using different types of characterization, evoke varying experiences of war in the reader – as an inescapable source of suffering or as an opportunity for heroism – as well as differing perceptions of heroism in two soldiers, Valentin Gorjan and Robert Jordan. The question of heroism is central to both works and, due to differences between them, interesting for comparison.

The paper first provides a summary of both novels and an overview of key literary concepts necessary for further analysis and interpretation. The empirical part includes characterization through stream of consciousness, through relationships with other characters, through actions, and through the endings of the main characters.

The research led to three key findings. First, that different types of characterization enable a multifaceted portrayal of war and allow for further interpretation of those portrayals influence the reader's understanding of the soldiers' differing fates. Second, that combined characterization reveals how a soldier's fate and approach

to duty are directly connected to the aspect of war depicted. Lastly, that the use of different types of characterization leads the reader to experience and understand the question of heroism in each novel in distinct ways.

Key words: Drago Jančar, Ernest Hemingway, *In ljubezen tudi*, *Komu zvoní*, characterization, war novel, comparative literary analysis.

1 UVOD

Ob branju romanov *In ljubezen tudi* Draga Jančarja in *Komu zvoní* Ernesta Hemingwaya je skoraj neizogibno, da bralec hitro dobi občutek, kot da bere avtorjevo kritiko dehumanizacijskih in uničujočih učinkov vojne, ta pa odločilno vpliva na posameznika, njegov pogled na svet in njegove odločitve. Preko glavnih literarnih oseb romana, Roberta in Valentina, Hemingway in Jančar podrobno prikazujeta ne le grozote vojne, temveč tudi osebe, ki skušajo uskladiti svoje lastne želje s tem, kar od njih zahteva vojna – dolžnost, moralne kompromise ali žrtvovanje. Pomembno – in zame najzanimivejše za nadaljnjo analizo in medsebojno primerjavo – je, da kljub različnostim med deloma avtorja v očeh bralca skozi glavna lika postopno razkrivata različne plati vojne in na različen način odpirata vprašanje, ali se za vojno lahko skriva junaštvo. Pri tem je ključnega pomena karakterizacija, saj prav preko nje bralec prikazani konflikt najbolj večplastno doživi in razume.

Ta raziskava se zato osredotoča na naslednji problem: **vpliv uporabe različnih vrst karakterizacije v romanih *In ljubezen tudi* ter *Komu zvoní* na učinkovitost prikaza različnih plati vojne.** Domnevala sem, da uporaba različnih vrst karakterizacije vpliva na bralčevo doživljanje različnih obrazov vojne in s tem na usodo vojaka kot vezano na to plat vojne; s tem je doseženo, da bralec vprašanje junaštva v romanih razume na popolnoma različen način, kar je bila tudi moja **hipoteza**.

Na svoje raziskovalno vprašanje sem poskušala odgovoriti najprej s predstavitvijo glavnih literarnih pojmov, relevantnih za raziskavo, nato z analitično-interpretativno obravnavo karakterizacije s podajanjem toka zavesti, z dejanji ter iz odnosov s stranskimi literarnimi osebami in nazadnje z interpretacijo karakterizacije skozi konec zgodbe glavnih literarnih likov. Raziskavo sem zaključila z ovrednotenjem ugotovitev, ali je bil z njimi cilj raziskave, kako avtorja s pomočjo različnih literarnih tehnik karakterizacije učinkovito prikazeta različne obraze vojne, dosežen.

2 TEORETIČNI DEL

2.1 Roman *In ljubezen tudi*

2.1.1 Strnjena obnova

V romanu *In ljubezen tudi*, ki je razdeljen na štiri dele, spremljamo dogajanje v zadnjem letu druge svetovne vojne, ko se v okupiranem Mariboru preplete življenj treh glavnih likov: Sonje, Valentina in Mischkolniga. V prvem delu spoznamo Sonjo in Valentina, mlada zaljubljenca iz meščanskih družin. Zaradi naraščajočega okupatorjevega nasilja Valentin odide v partizane, kjer v trenutku šibkosti pade v roke okupatorjev in pristane v mariborskih zaporih. Sonja, ki skuša Valentina rešiti, ker je prepričana, da je nedolžen, prosi za pomoč znanca iz otroških let, Ludeka, sedaj nacista in SS-ovca Ludwiga Mischkolniga, ki ga njena lepota očara. Mischkolnig nato uporabi svoj položaj moči, da bi prisilil Sonjo, da se mu vda, vendar mu ne uspe. Valentin je nato vseeno izpuščen, in čeprav za njim vohunijo, pobegne v partizane. Sonjo, ki je bila priča Mischkolnigovemu spolnemu neuspehu, aretirajo zaradi Valentinovega izginotja in deportirajo v severnonemško koncentracijsko taborišče Ravensbrück. Ob koncu prvega dela se vojna konča in Mischkolnig poskuša pobegniti v Avstrijo, vendar ga ujamejo slovenski partizani.

Drugi del se začne, ko se Valentin po izpustitvi iz zapora vrne v svojo partizansko enoto, vendar tam naleti na nezaupanje, ker ga je izpustil Gestapo. Svojo zvestobo partizanstvu dokaže s pogumnimi dejanji med bojevanjem z okupatorjem (med drugim tudi ubije nedolžnega kmeta) v pohorskih gozdovih in le po naključju ne postane žrtev preganjanja krutega političnega komisarja Borbena, ki ubije nekatere druge partizane zaradi suma, da so bili izdajalci in vohuni. Ob koncu vojne Valentin zgradi kariero pri partizanih – poslan je v oficirsko šolo in odlikovan, napreduje v poročnika in sprejmejo ga v Komunistično partijo. Po vojni postane ugleden profesor, poroči se s partizansko bolničarko Katjušo, a se še vedno spominja svoje stare ljubezni Sonje, vendar le nejasno in sentimentalno, občasno popiva in je nasilen, predvsem pa globoko nesrečen.

V tretjem delu Slovenec in nemški vojak Lešnik, ki se po dopustu ni pridružil partizanom kot njegovi tovariši, ampak je bil poslan v Vzhodno Prusijo, sreča Sonjo v Schwedtseeju blizu koncentracijskega taborišča Ravensbrück, kjer je prisiljena delati

kot prostitutka v vojaškem bordelu. Ob kratkem srečanju se spominjata življenja v Sloveniji pred vojno. Sonja nato zboli, in ko ozdravi, taborišče osvobodijo zavezniki.

Zadnji del se odvija po koncu vojne. Mischkolnig je zaprt v taborišču Šterntal pri Ptuj, vendar mu uspe pobegniti. Pod lažnim imenom najde zavetje v kleti Katicice Modrinjak, ki je kot medicinska sestra skupaj s Sonjinim očetom dr. Belakom med vojno partizane skrivaj oskrbovala z medicinsko opremo, njenega moža pa so okupatorji ubili. Katici se ubežnik zasmili in mu dovoli, da ostane z njo za kratek čas, med katerim sta tudi intimna, nato pa, ko zve, kdo je v resnici, od njega zahteva, da odide. Kmalu zatem, medtem ko je na avtobusu, vidi Mischkolniga, ki leži ubit na pšeničnem polju. Sonja, ki se je vrnila domov, in Valentin se ne zmoreta zblížati, živita vsak svoje strto življenje.

2.2 Roman *Komu zvoni*

2.2.1 Strnjena obnova

Roman se dogaja med špansko državljansko vojno leta 1937 in spremlja Roberta Jordana, Američana, ki se bori na strani republikancev. Robert se pridruži skupini španskih gverilcev, ki se skrivajo v gorah, in dobi težko nalogo, da razstreli strateško pomemben most, ki je pod nadzorom fašistov. V gverilski skupini so vodja Pablo, kmet Anselmo, stari cigan Rafael, Agustín, Ferdinando, Primitivo ter brata Andrésa in Eladia. Robert spozna tudi Pilar, Pablovo »žensko«, ki se Robertu zdi kot prava voditeljica skupine gverilcev, in mlado, kratkolaso dekle Mario, ki so jo fašisti ujeli, posilili in postrigli; v Mario se zaljubi. Že prvo noč, potem ko sta se spoznala, si izpovesta ljubezen in spita skupaj.

V nadaljevanju se Robert in njegova gverilska pripravljajo, da bodo razstrelili most. Pilar, Maria in Robert gredo do vodje druge skupine gverilcev, El Sorda, ki se strinja, da bo pomagal pri Robertovi nalogi, vendar tako njega kot Roberta moti dejstvo, da je treba most razstreliti pri dnevni svetlobi, kar bo otežilo njihov umik. Robert tudi večkrat poskuša najti izgovor, da bi ubil Pabla, saj ta nasprotuje operaciji na mostu, zato Robert sumi, da bi lahko izdal republikansko misijo.

Proti koncu romana fašistična letala bombardirajo hrib in ubijejo vse gverilce El Sordove skupine, zato Robert napiše depešo republikanskemu poveljstvu, generalu Golzu, v kateri priporoča preklic operacije na mostu, saj fašisti vedo za načrt in operacija ne bo uspešna, ter pošlje Andrésa, naj to depešo dostavi. Vmes Pablo pobegne iz tabora z delom eksploziva, s katerim naj bi razstrelili most, a Robert načrtuje, da bo

operacijo vseeno izvedel z manj eksploziva. Vendar se Pablo vrne in pove, da je eksploziv vrgel v reko, ampak pripelje pet mož s konji iz sosednjih gverilskih skupin, da bi jim pomagali.

Vse to dogajanje vodi v klimaks romana, ko Andrés generalu Golzu depešo dostavi prepozno in se republikanska ofenziva začne. Robert in Anselmo sicer razstrelita most, vendar drobci eksplozije zadenejo Anselma in ga ubijejo. Ko skupina med umikom potem prečka cesto, fašistična krogla zadene Robertovega konja. Robert ve, da mora ostati zadaj, zato se poslovil od Marie, rekoč, da bo ostal z njo, tudi če odide. Robert ostane sam in razmišlja o samomoru, ker noče, da ga fašisti dobijo živega, vendar se odloči, da bo čim dlje ostal živ in zadržal fašiste. Ko se mu potem fašistični poročnik približa, se Robert pripravlja na strel in začuti, kako mu srce utripa ob gozdnih tleh.

2.3 Razlaga glavnih literarnih pojmov

2.3.1 Vojni roman

Vojni roman je roman, ki prikazuje določen del družbene stvarnosti (totalno podobo vojne z njeno globljo ideološko, nacionalno problematiko) in jo postavlja v konflikte z elementi, ki iz te družbene stvarnosti izhajajo (imperialistični interesi zoper humanistično bistvo človeka) (Zupančič, 2002). Motiv ljubezni je eden izmed elementov, ki je v vojnih romanih pogosto postavljen v konflikt z vojno; je oblika upanja in upora proti vojnim grozotam, vendar ga ogrožata nestabilnost in negotovost vojnega časa (Dhaliwal in Somveer, 2025). Tako je eden največjih izzivov v vojni literaturi najti pravi jezik za opis neznane, nepopisne in grozljive narave vojne, ki postane še večji, ko poskušamo zajeti globoke osebne vezi in odnose, ki se oblikujejo med vojno (Cole, 2001) – bodisi **Ijubezenske** bodisi **tovariške**.

2.3.2 Karakterizacija

Karakterizacija je predstavitev glavnih lastnosti literarnih oseb v pripovednih delih. Lahko je neposredna, npr. opis lika, ali posredna, npr. predstavitev z obnašanjem, načinom govora, videza, dejanj ali okolice lika. Del karakterizacije je tudi opredelitev motivacije lika, npr. njegovih želja, ciljev in morale (Zupan Sosič, 2017).

2.3.3 Tok zavesti

Tok zavesti je reproduciranje zavesti kot navidezno neurejenega pretoka različnih misli v književni osebi, kakor se kopičijo same od sebe (Kmecl, 1996). Tok zavesti

poskuša realistično prikazati miselni proces lika in nam pomaga bolje razumeti njegovo psihično stanje in pogled na svet (Thippeswamy, 2018).

3 RAZISKOVALNI DEL

3.1 Metodologija

Za raziskovalno nalogo se mi je najustreznejša izbira zdela **analitično-interpretativna primerjalna metoda**. Predpostavila sem, da bi mi takšen pristop do dveh različnih literarnih del najučinkovitejše odgovoril na raziskovalno vprašanje. Literarni deli sta bili izbrani zaradi svojih podobnosti v temah in ker je pri obeh glavni literarni lik vojak, a tudi zaradi pomembnih razlik; deli imata namreč različen slog in pristop k vojni – pristop v romanu *In ljubezen tudi* bi namreč lahko doživeli kot bolj pesimističen kot v romanu *Komu zvoní*, slovenski roman pa se tudi več ukvarja s temo ljubezni kot roman *Komu zvoní*. Lahko bi predvidevali, da po obravnavanih delih posegajo isti bralci, čeprav deli podobni temi zaradi svojega sloga in pristopa obravnavata različno. Ravno v tej različnosti vidim potencial za primerjalno analizo, saj omogoča podrobno raziskavo tega, kako lahko dve navidezno podobni deli razvijeta popolnoma različne poglede in sprožita različno doživetje pri bralcu.

Na podlagi teoretičnega dela sem z natančnim branjem, izpisovanjem citatov in primerov, podobnosti in razlik med romanoma opredelila štiri področja raziskovanja, ki so bila potrebna za preizkus moje hipoteze. To so:

- karakterizacija s podajanjem toka zavesti
- karakterizacija z dejanji
- karakterizacija iz odnosov s stranskimi literarnimi liki
- karakterizacija skozi konec zgodbe.

Pod vsakim področjem sem nato oblikovala naslednjo strukturo argumentacije:

- **teza**, s katero sem povzela interpretacije in ugotovitve na določenem raziskovanem področju,
- **podteza**, s katero sem razdelila raziskovana področja na posamezne odstavke,
- **analitično-interpretativni del**, sestavljen iz analize in primerjave izbranih romanov na podlagi izbranega teoretičnega izhodišča, primerov

- in citatov iz romanov ter lastne interpretacije,
- **sklep**, s katerimi sem povzela končne ugotovitve v posameznem odstavku.

3.2 Primerjalna analiza in interpretacija

3.2.1 Karakterizacija s podajanjem toka zavesti glavnih likov

Karakterizacija s podajanjem toka zavesti glavnih literarnih oseb Roberta in Valentina je ključna za postopno vzpostavitvev bralčevega razumevanja različnih plati vojne. Avtorja s karakterizacijo osrednjih literarnih oseb kot idealističnih vojakov, nato z vzpostavitvijo njune deziluzije o vojni in nazadnje z njima skupnim motivom ljubezni nadgradita svoja prikaza vojne kot nečesa, kar presega le boj za svobodo.

S karakterizacijo iz toka zavesti glavnih likov, ki nam ga podaja personalni pripovedovalec, pisatelja najprej prikažeta glavna lika kot idealistična vojaka, ki se bojujeta za svobodo proti okupatorjem in sta predana svoji dolžnosti. Oba romana sta vojna romana in se dogajata v času vojne – *In ljubezen tudi* v času druge svetovne vojne, *Komu zvoní* pa v času španske državljanske vojne. Valentin je prikazan kot partizan, ki se po okupatorjevem ujetništvu vrne v partizanske čete. Iz njegovega toka zavesti, ki nam ga podaja personalni pripovedovalec, izvemo za njegov idealistični začetek pri partizanih, ki je bil “uspešen, zmagovit, skavtski in veder” (Jančar, 2024, str. 181). Poleti triinštirideset, ko je nasilje Nemcev v slovenskih mestih postalo vse bolj grobo, se Valentin na spodbudo študenta odloči, da nekaj stori, saj te okupacije – “dvigovanja zastave, korakanja domačih vermanov” (Jančar, 2024, str. 168) – ni več mogel gledati. Na začetku so bili partizani le uporniki, ki so se zbirali v gozdovih, Valentin se je v svojo prvo zmagovito bitko odpeljal z vlakom in je odhod opisal precej optimistično, kot da je “hodil s skavti v gozd sredi vojne” (Jančar, 2024, str. 170), ter kot “gozdno vojskovanje” (Jančar, 2024, str. 171), ki “ni tako težko [...], kot je bil mislil” (Jančar, 2024, str. 171). Zelo podobno je bralcu predstavljen tudi Robert Jordan – kot Američan, ki ljubi Španijo in zato zapusti Ameriko, da bi se lahko bojeval na strani republikancev v španski državljanski vojni. Iz njegovega toka zavesti tako izvemo za njegove začetke v vojni: sprva je skoraj religiozno “popolnoma in do kraja” (Hemingway, 2004, str. 247) verjel v revolucijo ter se v tem bojevanju čutil “pravi brat drugih” (Hemingway, 2004, str. 247). Tudi na začetku romana dobimo občutek, da ga bolj kot vse drugo skrbi za njegovo dolžnost v vojni. Popolnoma je predan svoji nalogi, tj. razstrelitvi mostu; niti dekleta nima, saj verjame, da za to nima časa. Svoj obstoj tako

enači s svojo nalogo, da razstreli most: zdaj je „razstreljevalec mostov” (Hemingway, 2004, str. 25) in „orodje, ki mora izpolnjevati svojo dolžnost” (Hemingway, 2004, str. 51). Prepričan je, da bo ofenzivo na most lahko učinkovito izvedel na podlagi lastnih izkušenj in poguma ter moči eksploziva. Oba, Valentin in Robert, sta tako s podajanjem toka zavesti karakterizirana kot odločna, dokaj samozavestna in prepričana, da je to, za kar se bojujeta, prav in da bosta uspešna. Vpliv njunega začetnega verovanja v idejo (obrambne) vojne kot nečesa idealističnega omogoči, da se bralec vživi v njuno doživljanje vojne in razume njuno začetno predanost ter jima verjame kot junakoma, ki se borita za nekaj pravičnega. Ta idealizem pa služi kot osnova za razumevanje njunega kasnejšega notranjega konflikta in nato deziluzije, ki tako postane še prepričljivejša, ker izhaja iz začetne gorečnosti.

V nekaj več kot le idealistični boj za svobodo in pravičnost pripovedovalca prikazani vojni ideji nadgradita šele, ko v podani tok zavesti glavnih oseb dodata dvom o upravičenosti brutalnosti in smiselnosti vojne z vsem nasiljem okoli njiju, saj tako omogočita bralcu, da je preko njunega notranjega konflikta priča deziluziji ter tako lažje doživi in razume različne plati vojne. Valentin je že po prvem napadu Nemcev na partizansko taborišče priča hudemu nasilju, saj vidi ustrelitev svojega tovariša Lojzeka in komaj sam preživi ter ugotovi, da “ni bilo skavtsko življenje” (Jančar, 2024, str. 188). Ko ga nato orožniki ujamejo ter v ječi kruto pretepajo in zaslišujejo, ga ta izkušnja globoko zaznamuje. Ko ga po Sonjinem posredovanju izpustijo, se odloči vrniti v partizane, da bi od tega pobegnil, vendar je tam soočen z enako grobo situacijo: partizani so zdaj resna vojska in ne zaupajo nikomur, ker mislijo, da bi bil lahko vsakdo nemški vohun. Čeprav je Valentin prepričan, da bodo njemu verjeli, se hitro izkaže, da se moti; tako kot v zaporu v Mariboru ga tudi tukaj zaprejo in nato kruto zaslišujejo v mlinu, ubijejo nekatere njegove tovariše, obtožene izdajstva. V Valentinu se tako začnejo porajati prvi občutki dvoma o partizanstvu in tovarištvu, v kar je prej precej močno verjel, saj je prišel pripravljen, da bi tvegjal svoje življenje za tiste, ki mu zdaj ne zaupajo. Njegov tok zavesti prikaže to spremembo iz borca “za svobodo slovenskega naroda” (Jančar, 2024, str. 192) v vojaka, ki se bori zaradi preživetja in maščevanja ter se mora oklepati sovraštva, da bi lahko storil to, kar se od njega zahteva: “ukaz, disciplina, budnost” (Jančar, 2024, str. 192). Obremenjen je s travmo zaradi čistke v mlinu in občutkom krivde, ko se zave, da so zaradi njega v taborišče poslali očeta in Sonjo, da lahko „živi in beži in strelja in ubije neznanega kmeta” (Jančar, 2024, str. 239). Iz Valentinovega toka zavesti začutimo deziluzijo o celotni vojni in idealih, ki jih je imel. Podobno deziluzijo

opazimo tudi pri Robertu – njegovo prepričanje, da se bori za nekaj povsem pravičnega in pravilnega, saj je čutil, kot da se udeležuje “križarske vojske” (Hemingway, 2004, str. 246), začne upadati, ko doživi resničnost vojnega nasilja. Tako kot Valentin se tudi Robert spopada s konfliktom med zvestobo cilju in zavedanjem brutalnosti vojne: oba se zavedata, da največ trpijo kmetje (civilisti). Iz Robertovega toka zavesti tako vidimo, da je, še preden je spoznal Pilar, Pabla, Mario in ostale, izgubil svoj neomajni idealizem v hotelu Gaylord v Madridu, ko je zvedel za vso hinavščino, laži in brutalnost, ki se dogajajo v vojni. Čeprav se na začetku pridruži republikancem samo zato, ker so bili oni tisti, ki so se borili proti fašistom, ugotovi, da ni povsem prepričan, da so ti moralno boljši od fašistov, niti ni prepričan, da verjame v njihove vrednote; zave se, da se bojuje “ravno proti temu, kar počenj[a]” (Hemingway, 2004, str. 174). Ko pomisli na vse tiste, ki jih je ubil, spozna, da je bilo samo par od teh zagotovo “resničnih fašistov” (Hemingway, 2004, str. 316). Tako kot Valentin, ki niti ne ve več, proti komu se bojuje, ker ni bilo več samo „mi proti Nemcem, temveč tudi Slovenci proti Slovencem” (Jančar, 2017 str. 245), tudi Robert sčasoma ugotovi, da “sploh nima” (Hemingway, 2004, str. 175) političnega prepričanja, saj se zave, da ga je njegova prejšnja ideološka pripadnost pripeljala do slepe zavzetosti. Njuna deziluzija, podana skozi tok zavesti, se skozi roman tako stopnjuje in razkriva z vedno pogostejšim nasiljem in paradoksi znotraj vojne, kar omogoči bralcu, da se skozi njune notranje konflikte navadi na različne obraze vojne, ki postane nekaj več kot boj za svobodo med dobrim in zlim – surov preplet ideologij, osebnih prepričanj in okrutnosti.

Nazadnje pa motiv ljubezni preko podanega toka zavesti glavnih likov dokončno omogoči prikaz njunega notranjega konflikta in v bralcu spodbudi konkretno doživetje različnih obrazov vojne. Tako pri Valentinu kot pri Robertu ljubezen igra pomembno vlogo pri doživljanju vojne, vendar na različen način, zato se tudi njuna izhoda iz vojne razlikujeta. Preden Valentin ponovno odide v partizane, se s Sonjo precej grdo razideta, saj sumi, da je za njegovo izpustitev nemškemu oficirju nudila spolne usluge, kar jo v njegovih očeh napravi nezvesto in izdajalsko. Prepričan, da je najbrž ne bo nikoli več videl, med vojno ne razmišlja o njej, temveč predvsem o spominih na njuno ljubezen. Ti nanj delujejo tolažilno in se vanje zateka vsakič, ko se težko spopada z vojno. Gleda njuno fotografijo pred vojno, ki v njem že prvo noč v partizanih obudi čustva in lepe spomine – njuni obiski kina, prva skupna noč, poezija, ki sta si jo pošiljala ... Iz njegovega toka zavesti tudi vidimo, da je vsakič, ko je mislil nanjo, nanj delovala kot iz “skoraj sanjskega” (Jančar, 2024 str. 242) sveta, kar je v ostrem nasprotju z njegovimi

brutalnimi okoliščinami. Motiv ljubezni pri Valentinu tako deluje bolj pasivno, kot boleči in hkrati tolažeči spomin na življenje pred vojno, ki pa sčasoma blede; ko Valentin izgubi svoj nahrbtnik v Savi, v katerem je ta fotografija, se mu zazdi, kot da je skupaj s tem "odplaval tudi pekoč spomin nanjo" (Jančar, 2024, str. 238). Ljubezen je zanj nekaj, kar je že izgubljeno in česar po njegovem mnenju ne bo več mogel doživeti na enak način, zato hoče ohraniti vsaj spomin na njuno ljubezen pred vojno – to, kar je bilo "na tej fotografiji" (Jančar, 2024 str. 238). Pri Robertu je motiv ljubezni tudi prisoten, vendar deluje predvsem kot aktivna sila, ki ponuja upanje in motivacijo sredi brutalnosti vojne; Robert po ljubljenju z Mario celo začuti, da se zemlja pod njim "izmika in odmika" (Hemingway, 2004, str. 171). Na začetku vojne Robert ni imel ničesar, za kar bi živel kot posameznik, zato je bil predan le svoji vojni nalogi. Čeprav še vedno daje prednost svoji dolžnosti, se njegov pogled na to spremeni, ko se zaljubi v Mario. Ta ljubezen ne spremeni samo njegovega dojetanja vojne – zave se, da je "nevarna za njegovo slepo zavest" (Hemingway, 2004, str. 176) –, ampak mu da tudi razlog za življenje po vojni; čeprav je prej bil pripravljen za svojo nalogo umreti, bi mu bilo zdaj "veliko ljubše [...], ko bi ne umrl" (Hemingway, 2004, str. 176). Čeprav se zaveda, da je prihodnost z Mario po vojni težko dosegljiva, za razliko od Valentina Roberta to ne spravi v obup, temveč mu omogoča, da najde pomen v sedanosti; spozna, da mu ta ljubezen pomeni "ves svet in [...] življenje" (Hemingway, 2004, str. 178) in da so vse besede o vojni in smrti v primerjavi z Mario nepomembne. Za razliko od romana *In ljubezen tudi*, v katerem "ljubezen premaga vse. Razen vojne" (Jančar, 2024, str. 163), ker ne umreta lika, temveč možnost obstoja njune ljubezni, v romanu *Komu zvoni* ljubezen zmaga kljub smrti, saj pred svojo pričakovano smrtjo Robert Marii reče, da bosta on in njuna ljubezen živela skozi njo. Karakterizacija s podajanjem toka zavesti, povezana z motivom ljubezni, tako prikaže edinstveno odzivanje na vojno in njene različne obraze, saj Robert v času vojne najde ljubezen, ki mu da motivacijo in na koncu premaga celo smrt, medtem ko Valentinova ljubezen, ki deluje samo še kot spomin, postane le še ena žrtev vojne, vojna pa premaga vse in za sabo pusti le trpljenje.

3.2.2 Karakterizacija iz odnosov s stranskimi liki

Tako v romanu *In ljubezen tudi* kot v *Komu zvoni* predstavljajo pomemben vidik karakterizacije odnosi glavnih likov s stranskimi liki. Valentinovi in Robertovi odnosi v času vojne bralcu namreč ilustrirajo različne obraze vojne – ta deluje zgolj kot mehanizem uničenja in izgube ali pa lahko skozi tovarštvo spodbuja osebno rast in nazadnje odpre vprašanje junaštva.

V različnih vojnih romanih je tovarštvo pogosto gonilna sila za motivacijo in odločitve likov, služi namreč kot ključni mehanizem za njihov razvoj. Zaupanje in sodelovanje, ki se lahko razvijeta v zelo stresnih okoljih, kot je vojna, tako pogosto privedeta do globokih sprememb, ki dovolijo liku, da najde smisel zunaj vojne. S tem se odpira vprašanje, ali vojna posameznika lahko izoblikuje v junaka ali ga zgolj oropa lastne volje in identitete. V romanu *In ljubezen tudi* so Valentinovi odnosi z drugimi liki med vojno zelo napeti in zaznamovani z žrtvovanjem, izdajstvom in nasiljem. Njegov oče in Sonja sta žrtev njegove odločitve za vrnitev v partizane – poslana sta namreč v koncentracijsko taborišče, kar Valentina obremeni s krivdo. Še bolj pa se počuti osamljenega, ko po vrnitvi v partizane ugotovi, da njegov odnos s starimi tovariši ni več enak; iz tovarštva se je partizanska skupina spremenila v vojaško enoto, osredotočeno izključno na vojaško nalogo. Veliko njegovih nekdanjih tovarišev je ubitih, tako kot Matevž, nekateri pa ga celo izdajo, kot npr. Polde, ki med zasliševanjem pove, da ima tudi Valentin svetinjico, ki naj bi bila prepoznavno znamenje med izdajalci. Ko Valentin sprašuje, zakaj se mora dokazati, mu tudi stari tovariš Vasja pove samo: „Preveč sprašuješ” (Jančar, 2024, str. 190); zdaj so vojska, ki ubogajo Borbena, vodjo obveščevalcev. Odnos z Borbenom, ki muči in ubija osumljence, ga tudi globoko travmatizira; Valentin vojno preživi, vendar zaradi nje še vedno trpi – ostane namreč “v objemu mlina” (Jančar, 2024, str. 264). S svojimi tovariši tako skoraj nima osebnega odnosa, z njimi komunicira, predvsem ko sprejema ukaze ali razpravlja o nalogah; vsi, ki bi razumeli njegovo trpljenje, kot npr. Sonja, so daleč stran in je njihova usoda negotova.

V romanu *Komu zvoni* pa je vloga tovarštva za Roberta zelo pomembna. Povezovanje z gverilci mu pomaga premagati občutek praznine in osamljenosti, zlasti v času vojne. Ko z njimi preživi več časa, mu vlijejo nov smisel življenja in ga celo osebnostno spremenijo. Zaradi njihovega humorja, pripovedovanja zgodb in celo preklinjanja so mu še bližje. Njegov odnos s Pilar je zelo pomemben, saj se ta že na začetku se postavi

na njegovo stran med njegovim spopadom s Pablom in ga nato spodbudi, da razkrije svoja čustva Marii, ko ga vpraša: „Ali ni zala?” (Hemingway, 2004, str. 73) Tudi v nadaljevanju spodbuja in podpira njuno ljubezen. Pilar tudi kuha za vse gverilce in šiva Robertove vreče. Ko je Robert zaskrbljen glede naloge, ga tolaži, da so njena branja z dlani, s katerimi je napovedala, da se mu bo zgodilo nekaj slabega, le “lažnive neumnosti” (Hemingway, 2004, str. 405), da bi ublažila njegov strah. Skozi roman tako začnemo v njem opazati skrb za nekaj oziroma nekoga drugega kot le za dolžnost; začne mu biti resnično mar za gverilce – Pilar celo pove, da mu je “[z]elo [...] pri srcu” (Hemingway, 2004, str. 103), in se jezi nad Golzovimi ukazi zaradi tega, kar bi “utegnil[i] prinesiti” (Hemingway, 2004, str. 51) Anselmu. Ta je pravzaprav njegov najboljši prijatelj med gverilci, postaneta si celo tako blizu, da se Anselmo že prvo noč ponudi, da bo z Robertom sam razstrelil most, če mu nihče drug ne bo pomagal. Gverilci imajo Roberta za člana “družin[e]” (Hemingway, 2004, str. 150), enako pa se počuti tudi Robert; pomagajo mu pri opravljanju dolžnosti in ostanejo z njim do konca. Tako se razvije v nesebičnega vodjo, ki mu ni mar samo za uspeh naloge, ampak tudi za ljudi okoli sebe, kar nam omogoči, da njegov konec razumemo kot nekaj junaškega. S karakterizacijo glavnih likov prek njihovih odnosov z drugimi tako romanoma uspe prikazati kompleksnost vojne iz perspektive posameznika. Medtem ko Valentinovi odnosi odražajo vojno kot mehanizem uničenja, ki posameznika oropa identitete in volje, se Robert skozi povezanost s tovariši razvije v vodjo, ki najde smisel onkraj ukazov in bojnih nalog. Karakterizacija skozi odnose tako omogoči vpogled v različne obraze vojne – ali posameznika zlomi in oropa človečnosti ali pa ga skozi tovarštvo in osebno rast oblikuje v junaka. Na ta način vojna ni prikazana le kot katastrofa, temveč kot preizkušnja, ki lahko vodi bodisi v popolno dehumanizacijo bodisi v odkritje višjega smisla in junaštvo. Karakterizacija glavnih likov skozi njihove odnose s stranskimi liki tako neposredno poveže vojno z motivom tovarštva in avtorjema omogoči, da svoj prikaz različnih obrazov vojne nadgradita – do popolne dehumanizacije posameznika ali do osebne rasti in junaštva, ki ga omogočajo vezi med tovariši.

3.2.3 Karakterizacija z dejanji

Z uporabo karakterizacije z dejanji avtorja v obeh romanih bralcu prikažeta vojaka, Valentina in Roberta, ki imata nasprotujoče si pristope k svoji vojaški nalogi. Ker je vojna stanje, v katerem odločitve in dejanja odločajo o preživetju, zmagi ali neuspehu, je način, kako Robert in Valentin pristopata k svoji vojaški vlogi, ključen za bralčevo

razumevanje njunih nasprotujočih si izkušenj v vojni in zato njuni različni usodi, ki dokončno prikaže različne obraze vojne.

Karakterizacija z dejanji je ključna pri prikazu prisotnosti ali odsotnosti avtonomije, ki vključuje splošni koncept odločanja in izbire pri vojaki, kot sta Valentin in Robert. Avtonomni posamezniki prevzemajo pobudo in delujejo po lastni presoji, kar je velikokrat v konfliktu z vojaško avtoriteto in bojem za preživetje. Valentin in Robert sta oba del odporiškega gibanja (partizani in španski gverilci), torej na "pravi" strani, in sledita višjim ukazom, vendar se način njunega delovanja razlikuje. Valentin deluje bolj pasivno – brez ugovaranja sprejema ukaze, tudi kadar se z njimi ne strinja, kot npr. takrat, ko mu po vrnitvi v partizane rečejo, da se bo moral ponovno dokazati. Njegova pasivnost je povezana s tem, da njegova vrnitev v partizane v resnici ni znak njegove avtonomije, temveč prisilnega boja za preživetje; če se ne bi ponovno pridružil partizanom, bi se moral vrniti v Maribor, kjer bi bil nenehno pod nadzorom Nemcev, ki bi ga lahko ponovno zaprli, če bi deloval proti njim. Izpolnjuje vsako nalogo, ki mu jo dodelijo, in sam ne prevzema pobude, preprosto gre tja, kamor mora, in dela tisto, kar mu naročijo – ubije nedolžnega kmeta, da bi se dokazal, vendar mu še vseeno vzamejo orožje in ga zaslišujejo v mlinu. Pomisli tudi, da bi pobegnil, vendar se za to nikoli ne opogumi. Vsako njegovo dejanje je posledica strahu in želje po preživetju, ne pa osebne avtonomije – ne dovoli si razmišljati ali čutiti, le izpolnjuje ukaze in ubija kot "žival, ki mora preživeti" (Jančar, 2024, str. 234). Zaradi pomanjkanja avtonomije njegov lik tako uteleša popolnega vojaka, ki sčasoma vojaško napreduje, pošljejo ga v oficirsko šolo, kjer še naprej izpolnjuje ukaze – gre v akcije na Pohorje, aretira Nemce in sodelavce okupatorjev. Zaradi vsega, kar se mu je zgodilo (zasliševanje v mlinu in smrt prijateljev) in kar je sam počel (ubijal nedolžne ljudi), Valentin po vojni kljub zmagi ni zmožen živeti in le "životari[]" (Jančar 2024, str. 268). S tem bralec dobi vpogled v vojno, ki posameznika zlomi in prisili v pasivno vlogo izvajalca ukazov, ki ostane brez poguma, da bi uveljavil svojo avtonomijo in končal kot karkoli drugega kot žrtev okoliščin ali navsezadnje celo lastnih dejanj.

V romanu *Komu zvoní* pa je Robert človek dejanj; kljub svojim dolžnostim do neke mere uveljavlja lastno avtonomijo, kar se vidi že pri njegovi najpomembnejši nalogi – razstrelitvi mostu. Čeprav prejema ukaz od višje avtoritete (generala Golza), ima precej svobode pri načrtovanju in izvedbi naloge; sam se odloča, kako bo organiziral gverilsko skupino ter kako in kje bo postavil eksploziv. Tudi njegovo sodelovanje v vojni je njegova lastna odločitev – zapusti svoje življenje v Ameriki, da bi se bojeval v španski

državlanski vojni, ker verjame v svobodo in ljubi Španijo. Nikomur ne dovoli, da bi se vmešaval v njegovo "del[o]" (Hemmingway, 2004, str. 19), zato se večkrat tudi spopade s Pablom, ki ogroža Robertovo avtoriteto; navajen je namreč vztrajno uveljavljati prevlado in moč. Ne strinja se celo z El Sordom, vodjo druge gverilske skupine, ko razpravljajo, kam bi republikanci lahko po ofenzivi na most šli. Iz njegovih dejanj se vidi njegov pogum in njegova odločnost; nič ga ne more odvrniti od njegovega cilja – ko ni dovolj konj ali mož za izvedbo načrta in tudi potem, ko mu Pablo ukrade dinamit, Robert še vedno namerava opraviti svojo nalogo, četudi ga to ubije. Robert s svojimi dejanji do konca ostane pogumen in predan svojim načelom, kar mu omogoči, da ne konča le kot žrtev vojne kot Valentin, čeprav na koncu umre. Avtorja tako s predstavitvijo dejanj glavnih likov utemeljita različne obraze vojne in s kontrastom med avtonomijo dveh vojakov skozi njun pristop k delovanju podkrepita predstavo njunih različnih izkušenj v vojni in s tem izhoda iz nje.

3.2.4 Karakterizacija skozi zaključek romana

Dokončno pa s karakterizacijo v zaključku romana avtorja prikažeta različne obraze vojne skozi nasprotni si usodi glavnih likov. Romana s svojim zaključkom tako ponujata ključni odgovor na vprašanje, ki se nakazuje skozi celotni zgodbi – ali je vojna le vir brezizhodnega trpljenja ali se za njo skriva junaštvo?

Konec romanov igra ključno vlogo pri oblikovanju in razumevanju glavnih likov, Valentina in Roberta, saj je prav njun zaključek tisti, ki prikaže različne obraze vojne – avtorja namreč s tem, da končata zgodbi na različnih točkah, omogočita, da njuni usodi in vprašanje junaštva razumemo na različen način. V romanu *In ljubezen tudi* dobimo vpogled v Valentinovo življenje po koncu vojne – je strt, osamljen in nezmožen vrnitve v vsakdanje, normalno življenje. Po vsem, kar je preživel in delal med vojno, se mu zdi smešno, da "sedi pred študenti v učilnici tehniške fakultete (Jančar, 2024, str. 262). Tudi s Sonjo se nista več zmožna zblížati, saj vojna ni uničila le njune ljubezni, temveč tudi njiju kot osebi; Valentin ima še vedno travme iz vojne zaradi zasliševanja Nemcev in Borbena. Čeprav se je po koncu vojne veselil zmage, je bila zdaj "v duši zima" (Jančar, 2024, str. 266), saj je bil sam – ni bilo ne njegovega očeta, ne Sonje, ne Poldeta. Lahko bi celo rekli, da kaže znake posttravmatske stresne motnje; ko gre v gledališče in vidi nemškega vojaka, ki strelja, se vrže pod sedež. Poroči se s Katjušo, partizansko bolničarko, ki jo je spoznal, ko je bil v partizanih, vendar je nima več rad in se vedno prepirata, ker je ne prenaša več – še vedno pa prebira Sonjina pisma in čaka pod njenim

oknom, da se prižge luč, vendar se to ne zgodi. Z nadaljevanjem Valentinove zgodbe po koncu vojne Jančar svoj lik okarakterizira kot vojaka, ki ga je vojna čustveno in duševno popolnoma zlomila. Valentin ni prikazan kot junak, ki se vrača, da bi proslavil zmago, temveč kot globoko zlomljen posameznik, ki je v vojni izgubil vse, celo samega sebe, in se ne more ponovno vključiti v normalno življenje, zato ga vidimo kot žrtev in ne junaka. Jančar z nadaljevanjem romana po končani Valentinovi zgodbi v tretjem delu celo preusmeri našo pozornost k drugim likom; to odrinjenje ga prikaže kot le še eno žrtev vojne, na katero sčasoma pozabimo.

Roman *Komu zvoní* pa ima drugačen pristop k zaključku zgodbe glavnega lika, ki je obenem tudi zaključek romana. Robert na koncu uspešno opravi svojo nalogo in uniči most, vendar pri tem umre Anselmo, kar ga zelo prizadene. Med pobegom fašistični strel ubije njegovega konja in Robert zlomi nogo. Ker ve, da bo, če se bo poskušal rešiti, pri umiku upočasnili druge gverilce, vztraja, da ga pustijo z orožjem, in obljubi, da bo streljal na bližajoče se fašiste in tako tovarišem dal več časa za pobeg. Tukaj ga tako kot junaka ne okarakterizirata le njegovo dostojanstvo in pogum, saj zavrne Agustina, ko ga ta vpraša, ali naj ga ubije, temveč tudi njegova nesebičnost in žrtvovanje za druge gverilce. Mario prepriča, da njegova smrt ne bo brez pomena, če ji bo rešil življenje, saj ji reče: „Dokler bo eden izmed naju, bova oba” (Hemingway, 2004, str. 480). Tik pred smrtjo se tako vsi njegovi notranji konflikti razrešijo in počuti se hvaležnega za svoje življenje, ki je bilo dobro, ker je doživel “te zadnje dni” (Hemingway, 2004, str. 485) z gverilci. Prav ta njegova nesebičnost, saj mu ni “vsega tega prav nič žal” (Hemingway, 2004, str. 486), ker so ostali rešeni, ga končno pokaže kot pravega junaka. S tem ko Robertovo zgodbo pisatelj zaključi s pričakovanjem junaške smrti in ne prikaže posledic vojne kot Jančar, Hemingway prikaže različen obraz vojne od tistega v romanu *In ljubezen tudi* in pokaže, da je junaštvo možno. Zaključek romana tako postane ključno sredstvo za končno karakterizacijo glavnih likov in omogoča bralcu, da skozi njuni usodi dojame različne obraze vojne – kot uničujočo silo, ki jo vojak preživi, vendar je uničen psihično in čustveno, ali kot priložnost, da lahko pogum, nesebičnost in tovarištvo povzdignejo vojaka nad tragičnost njegove smrti in mu omogočijo, da postane junak.

4 REZULTATI IN RAZPRAVA

Primerjalno-interpretativna analiza različnih vrst karakterizacije v obeh romanih je prinesla rezultate v obliki štirih glavnih ugotovitev, ki se nanašajo na mojo hipotezo.

Prva glavna ugotovitev raziskovalne naloge je, da je karakterizacija s podajanjem toka zavesti ključna za postopno vzpostavitev bralčevega razumevanja različnih plati vojne, kar predstavlja osnovo za poznejše razumevanje vprašanja junaštva. S karakterizacijo s podajanjem toka zavesti se namreč bralec poglubi v notranje doživljanje vojakov znotraj romanov. Prikaz Valentina in Roberta kot idealističnih vojakov bralcu omogoči, da se seznanj z njunimi začetnimi osebnimi prepričanji in tako razume njun notranji konflikt, ko se sama počasi soočita z obrazom vojne, ki se razlikuje od začetnega. Nadalje bralcu karakterizacija z dejanji še dodatno predstavi različne strani vojne, saj mu kontrasten prikaz ohranitve identitete in svobodne izbire v nasilnem okolju ponuja vpogled v dve različni plati vojne. Poleg tega karakterizacija skozi odnose z drugimi liki poudari različne socialne razsežnosti vojne. Tako je z različnimi vrstami karakterizacije dosežen večplastni prikaz vojne in je omogočena nadaljnja interpretacija vpliva njenih različnih plati na bralčevo razumevanje usode vojakov.

Druga glavna ugotovitev raziskovalne naloge je, da različne vrste karakterizacije bralcu omogočijo razumevanje, da je usoda vojaka in njegov pristop k dolžnosti neposredno vezana na tisto plat vojne, ki je v romanu prikazana. S kontrastnim prikazom motiva ljubezni iz karakterizacije s podajanjem toka zavesti avtorja poudarita različno izkušnjo glavnih likov kot vojakov ter njuno doživetje in sprejemanje lastne dolžnosti. Izkušnja tako ni odvisna zgolj od zunanjih okoliščin vojne, temveč tudi prav zaradi ljubezni kot uničujoča sila, ki jemlje vse, ali kot prostor, v katerem človek kljub nasilju najde nov smisel in motivacijo. Poleg tega karakterizacija z dejanji in iz odnosov s stranskimi liki bralcu omogoči vpogled v različen pristop – aktiven ali pasiven – k vojaški dolžnosti. Ta je odvisen od možnosti uveljavljanja lastne avtonomije in vpliva tovarštva, katerega prisotnost se razlikuje znotraj različnih plati vojne. Kombinacija različnih vrst karakterizacije tako vpliva na bralčevo večplastno doživetje delovanja vojaka, pri čemer njegov pristop k dolžnosti ni ves čas enak, temveč se prav zaradi

delovanja spreminja.

Tretja glavna ugotovitev raziskovalne naloge pa je, da zaradi uporabe različne vrste karakterizacije bralec vprašanje junaštva v delih doživi in razume na popolnoma različni način. Kljub podobno idealističnemu začetku, ki ga nato podre deziluzija – kar prikaže karakterizacija, podana s tokom zavesti –, se vprašanje junaštva pri vojaki razreši različno. Karakterizacija skozi konec njunih zgodb tako Roberta zaradi odsotnosti prikaza življenja po vojni povzdigne v junaka, Valentina pa prav prisotnost tega dokončno okarakterizira kot žrtev vojne, ki se “vda” svoji travmi, kar omogoči bralcu, da ne samo doživi junaštvo pri enem vojaku, pri drugem pa ne, ampak tudi razume razlog za različno razrešitev tega vprašanja.

Moja prvotna hipoteza, da uporaba različnih vrst karakterizacije vpliva na bralčevo doživljanje različnih obrazov vojne – in s tem na usodo vojaka kot vezano na to plat vojne – ter s tem doseže, da bralec vprašanje junaštva razume na popolnoma različni način, je torej **potrjena**.

Izbira analitično-interpretativne metode se je torej izkazala za pravilno, saj sem z njo lahko prišla do posameznih ugotovitev, ki so odgovorile na moje raziskovalno vprašanje in podprle hipotezo. Kljub temu pa je raziskovalna naloga prav zaradi izbrane metode tudi deloma omejena, saj del analize izbranih tekstov sestavlja tudi moja lastna interpretacija, zaradi česar je nujno upoštevati, da bi drug bralec z različno metodo izbrana teksta verjetno analiziral nekoliko drugače. To omejitev sem poskušala zmanjšati z analizo, ki je bila čimbolj podprta s primeri iz del, in izbrano teorijo. Metoda se je vseeno izkazala kot primerna, saj mi je omogočila poglobljeno raziskovanje različnih pristopov do istih tem v obeh delih. Med deloma sem odkrila več razlik, kot sem pričakovala, kar je dodatno prispevalo k bolj raznolikim vpogledom ter poglobljeni in tehtni analizi.

Prav tako bi bilo pomembno izpostaviti tudi, da ugotovitve raziskave odpirajo še dodatna vprašanja, ki bi bila lahko predmet nadaljnjih raziskav. Ena izmed možnih smeri nadaljnje analize bi bila raziskava vpliva žanra in osebnih izkušenj avtorjev na pristop k vprašanju junaštva; kljub temu, da sta bila oba v vojni, jo bralcem v svojih delih predstavljata drugače. Hemingway pa tudi kljub temu da sovraži vojno, še vseeno dovoli junaštvo v svojih delih in to ne na tradicionalen način, vendar bolj kot neko osebno zmago – mogoče bi primerjava z romanom, ki vsebuje klasično junaštvo,

spremenilo naš pogled na vprašanje junaštva v *Komu zvoní*. Pri raziskovanju toka zavesti se mi je odprlo tudi vprašanje prepričljivosti prikaza psihološkega profila vojaka, nadaljnje raziskovanje tega problema bi gotovo še dodatno osvetlilo in nadgradilo vprašanje junaštva.

5 ZAKLJUČEK

V raziskovalnem delu sem z analizo različnih literarnoteoretskih pojmov in vrst karakterizacije interpretirala, kako avtorja vzpostavita kontrastna pogleda na vojno in vprašanje junaštva, ter s tem dosegla prvotni namen raziskave. Ugotovila sem, da ima raba različnih načinov karakterizacije neposreden vpliv na bralčevo percepcijo prikazanih vojn: s karakterizacijo skozi tok zavesti bralec neposredno vstopi v misli glavnih likov in spremlja njun notranji boj, s čimer avtorja ponazorita, kako vojna postopoma spodkopava ideale in identiteto posameznika, ter stopa v konflikt z motivom ljubezni. Karakterizacija skozi dejanja poudari ključno vlogo pristopa k dolžnostim pri prikazu različnih obrazov vojne, ki lahko posameznika povzdigne v junaka, če ta deluje samoiniciativno in ohrani avtonomijo, ali pa ga oropa identitete in svobodne volje, če se mu zaradi pasivnosti in zunanjih pritiskov ne uspe upreti silam vojne. Karakterizacija z odnosi s stranskimi liki pa prav tako prispeva k prikazu različnih obrazov vojne, kjer se možnost obstoja ljubezni in tovarištva razlikuje. Ta vpliv ljubezni in tovarištva je pa ključen pri oblikovanju različnih izkušenj glavnih likov kot vojakov ter njunem sprejemanju lastne dolžnosti, saj jim ponuja (ali tudi ne) motivacijo za nadaljnje delovanje – aktivno ali pasivno –, ki tako posredno vpliva na razrešitev njune usode. Končni vpogled v razrešitev vprašanja junaštva v obeh delih pa ponudi karakterizacija skozi zaključek romana, saj romana končata osrednji zgodbi na različnih točkah in s tem omogočata, da bralec usodo in posledično vprašanje junaštva pri vojaki razume in tudi doživi na popolnoma različen način.

Svojo prvotno hipotezo sem torej z raziskovalnim delom potrdila, saj sem z analitično-interpretativno analizo ugotovila, da različne vrste karakterizacije bralcu pomagajo prikazati in doživeti različne plati vojne ter mu nato učinkovito predstavijo usodo vojakov kot vezanih na del vojne, v katerem delujejo, kar končno pripomore k razumevanju junaštva; ta se v enem romanu izrazi in razvoje, v drugem pa ne. Raziskovana naloga odpira tudi možnosti za nadaljnje raziskovanje, in sicer vpliva žanra in osebnih izkušenj avtorjev na pristop k vprašanju junaštva, prav tako pa se v zvezi s karakterizacijo s podajanjem toka zavesti pojavlja vprašanje, kako psihološko prepričljivo je v romanih prikazana podoba vojakov.

6 VIRI

- Cole, S. (2001). MODERNISM, MALE INTIMACY, AND THE GREAT WAR. *ELH*, 68(2), 473. <https://muse.jhu.edu/article/11521>
- Dhaliwal, R., Somveer, S. (2025). Intersection of love and war in remarque's 'A time to love and a time to die'. *International Journal of Literacy and Education*, 5(1), 38. <https://www.educationjournal.info/archives/2025.v5.i1.A.251>
- Hemingway, E. (2004). *Komu zvonit*. Prevedel Janez Gradišnik. Mladinska knjiga.
- Jančar, D. (2024). *In Ljubezem tudi*. Beletrina.
- Kmecl, M. (1996). *Mala literarna teorija*. 4. izdaja. Ljubljana: Mihelač In Nešović.
- Thippeswamy, P. (2018). The "Stream of Consciousness" Style of Literature: A Study of English Novels. *International Journal of Research and Analytical Reviews (IJRAR)*, 5(4), 9. http://ijrar.org/viewfull.php?&p_id=IJRAR19D5616
- Zupan Sosič, A. (2024). *Teorija pripovedi*. Maribor: Litera.
- Zupančič, S. (2002). Slovenski vojni roman in povest. [Diplomsko delo, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta] https://www.slov.si/dipl/zupancic_simona/default.htm.